

Widziałam i proszę o przelewanie
Pani Promotor i Doktorantowi.
11.09.2020..

Dr hab. Jacek Lisowski, prof. UEP
Katedra Ubezpieczeń
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

PRZEWODNICZĄCA
Rady Dyscypliny Naukowej
Poznań, 27 sierpnia 2020 r.
Bożena Gronowska
dr hab. Bożena Gronowska

OCENA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MGRA MICHAŁA MARSZELEWSKIEGO

pt. „Umowy wiatykalne a rynek ubezpieczeń na życie.

Diagnoza zjawiska i skali zagrożeń z perspektywy prawa amerykańskiego”

przygotowanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Moniki Wałachowskiej, Prof. UMK (pro-
motor pomocniczy dr Michał Ziemiak)

1. Podstawa opracowania recenzji

Formalną podstawą przygotowania recenzji jest pismo Pani Prof. dr hab. Bożeny Gronowskiej Przewodniczącej Rady Dyscypliny Naukowej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu z dnia 16.01.2020 r. (data otrzymania 17.02.2020 r.) w sprawie dokonania oceny rozprawy doktorskiej mgra Michała Marszelewskiego pt. „Umowy wiatykalne a rynek ubezpieczeń na życie. Diagnoza zjawiska i skali zagrożeń z perspektywy prawa amerykańskiego”, której promotorem jest dr hab. Monika Wałachowska, Prof. UMK (promotor pomocniczy dr Michał Ziemiak).

Przedmiotem recenzji jest szczegółowa ocena, czy rozprawa spełnia warunki określone w art. 13.1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2003 r. Nr 65, poz. 595; z późn. zm.). Zgodnie z art. 13.1. Ustawy rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

2. Problematyka badawcza i temat rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa stanowi wartościowe studium podejmujące istotny i ważny problem umów wiatykalnych, które w uproszczeniu polegają na odpłatnym wskazaniu przez ubezpieczającego osoby uprawnionej do otrzymania sumy ubezpieczenia. Jak stwierdza Autor rozprawy „*Umowy wiatykalne, czy szerzej kontrakty life settlement, znane są obcym ustawodawstwom, odznaczają się zauważalną doniosłością i funkcjonują w określonych ramach prawnych. Występują one w Stanach Zjednoczonych, Europie, Ameryce Południowej, Australii, Indiach i na Dalekim Wschodzie w tym w Japonii.*” Problematyka badawcza podjęta przez Autora jest bardzo interesująca i ważna zarówno z naukowego, jak i praktycznego punktu widzenia.

Jduy

Wybór tematu pracy należy ocenić jako trafny. Tytuł rozprawy jest jasno sformułowany i dobrze oddaje jej treść, chociaż dla przejrzystości w pierwszej części należałoby dodać słowo krajowy, bądź w Polsce.

3. Cel pracy i hipotezy badawcze

W sposób typowy dla prac naukowych, Doktorant na początku uzasadnił podjęcie opisywanej tematyki oraz określił obszar badawczy. Widoczny jest jednak wyraźny brak sformułowania głównego celu badawczego pracy oraz celów cząstkowych, a także zakresu czasowego pracy. Wprawdzie Autor zapowiada we Wstępie, że „*Wszystkie wymienione elementy umożliwiły wieloaspektowe nakreślenie całokształtu problematyki prezentowanego zjawiska i realizację pierwszego z dwóch głównych celów badawczych pracy*”, ale zapomniał go wyraźnie sformułować. Drugim głównym celem pracy było „*rozstrzygnięcie kwestii dopuszczalności zawierania umów wiatykalnych w Polsce, związanych z tym zagrożeń i wątpliwości interpretacyjnych*”.

Pomimo powyższych zastrzeżeń, wybrany obszar badawczy oraz cel pracy uważam za ambitny i przydatny zarówno dla rozwoju nauki, jak i sformułowania wskazówek dla praktyki, a jego realizacja wymagała od Autora dysponowania głęboką wiedzą oraz dużymi umiejętnościami analitycznymi, czemu Autor sprostał. Cel pracy uznaję za ważny z naukowego punktu widzenia i oceniam pozytywnie.

4. Metody, techniki i narzędzia badawcze

Aby zrealizować postawiony w rozprawie cel pracy Autor wykorzystał w rozprawie formalno-dogmatyczną metodę badań prawnych, jak również metodę prawnoporównawczą. Istotną rolę odegrały ponadto wnioski sformułowane w literaturze ekonomicznej. Badania komparatystyczne wypełniły treścią przyjęte założenia wstępne i umożliwiły określenie obszaru badawczego. Otrzymane w ten sposób wnioski posłużyły do zrealizowania drugiego głównego celu recenzowanej rozprawy.

W zakresie studiów literaturowych Autor wykorzystał bardzo bogatą literaturę przedmiotu, zawierającą według spisu literatury 422 pozycje, zwarte, 116 pozostałe źródła oraz orzecznictwo sądów amerykańskich (w tym: a) Sądów Federalnych: 7 - Sądu Najwyższego, 17 - Sądów apelacyjnych, 18 - Sądów dystryktowych oraz b) Sądów Stanowych: 25- Sądów Najwyższych, 16 - Sądów Apelacyjnych), sądów angielskich (6) oraz sądów polskich (w tym: a)

sądów powszechnych: 67 – Sądu Najwyższego, 18 – Sądów Apelacyjnych, 8 – Sądów Okręgowych oraz b) sądów administracyjnych: 4 – Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz 3 – Wojewódzkich Sądów Administracyjnych). Autor wykazał się doskonałą umiejętnością odnośnie doboru i wykorzystania literatury przedmiotu. Według mojej wiedzy Autor wykorzystał najważniejsze pozycje literaturowe z rozpatrywanej dziedziny.

5. Ocena struktury pracy

Recenzowane opracowanie liczy 396 stron tekstu wraz z wykazem źródeł oraz załącznikiem. Na zasadniczą część pracy składają się: wykaz skrótów (2 strony), wprowadzenie (4 strony), sześć rozdziałów zawartych na 357 stronach oraz zakończenie (6 stron).

Praca składa się z sześciu rozdziałów, z których rozdziały trzeci i piąty należy uznać za najbardziej wartościową i najbardziej oryginalną część rozprawy.

Kolejność rozdziałów oraz podział treści pomiędzy nimi nie budzą zastrzeżeń. Układ pracy jest przejrzysty, cechuje się logicznym przejściem od zagadnień teoretycznych do praktycznych, kolejne rozdziały stanowią logiczną całość. Trzy pierwsze dotyczą prawa amerykańskiego i tamtejszego wtórnego rynku ubezpieczeń na życie. Stanowią one punkt wyjścia i tło dla rozważań prowadzonych w kolejnych trzech rozdziałach odnoszących się już do prawa krajowego. Można mieć jednak zastrzeżenie do struktury rozdziału piątego. Punkty 2 i 3 tego rozdziału powinny być podpunktami 1.4 i 1.5, co bezpośrednio wynika z wyliczenia zastosowanego przez Autora na stronie 242. Za cenne należy także uznać zawarcie przed zasadniczą częścią rozprawy wykazu użytych skrótów. Ze względu na znaczną objętość pracy mile widziane byłoby zastosowanie po każdym z rozdziałów krótkiego podsumowania. Generalnie strukturę pracy oceniam pozytywnie.

6. Szczegółowa ocena pracy

We Wprowadzeniu Autor uzasadnia podjęty problem badawczy stwierdzając, iż „*Problematyka umów wiatykalnych nie była dotychczas przedmiotem szerszej analizy prowadzonej na tle prawa polskiego. Poza pięcioma dedykowanymi opracowaniami, pojedyncze wypowiedzi w doktrynie zostały sformułowane przy okazji innych rozważań. Brak jest również krajowych judykatów w tym zakresie. Niewątpliwie zaistniały stan rzeczy wiązać należy z nikłą skalą takiego zjawiska w Polsce.*” „*Tymczasem umowy wiatykalne, czy szerzej kontrakty life settlement, znane są obcym ustawodawstwom, odznaczają się zauważalną doniosłością i funkcjonują w określonych ramach prawnych. Występują one w Stanach Zjednoczonych, Europie, Ameryce*

Południowej, Australii, Indiach i na Dalekim Wschodzie w tym w Japonii.”

Mając na uwadze ww. fakt, zdecydował się podjąć ten ważny problem badawczy.

W pierwszym rozdziale pracy Autor przedstawił siatkę pojęciową związaną z umowami wiatykalnymi i wtórnym rynkiem ubezpieczeń na życie, jak również uporządkował role podmiotów uczestniczących w takich transakcjach. Następnie wyjaśnił genezę przedmiotowego zjawiska, która wiąże się z epidemią AIDS w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. oraz jego chronologiczną ewolucję. Zaprezentował również szczegółowe dane dotyczące skali i dalszych perspektyw amerykańskiego rynku wtórnego. W dalszej części opisał początki tworzenia normatywnych ram zawierania umów wiatykalnych i prowadzenia działalności w tym obszarze, jak również trudności dotyczące umiejscowienia nowych rozwiązań w obrębie istniejących regulacji. Rozdział ten w zasadzie nie budzi zastrzeżeń, wykorzystuje rozległą literaturę i dane ilościowe, jest napisany bardzo ciekawym językiem, mimo niewątpliwie trudnej materii.

Pewne sugestie i zastrzeżenia mogą budzić tylko następujące kwestie:

- na str. 38 w rysunku 2. Autor w źródle podaje „*opracowanie własne na podstawie różnych materiałów*” – powinien jednak podać dokładnie jakich,
- podpunkt „3.2.2.4.2. Najważniejsze różnice pomiędzy *NCOIL Model Act 2014* a *NAIC Model Act 2007*” – powinien być wydzielony jako osobny (3.2.2.5.) w strukturze rozdziału, a dla większej przejrzystości i porównywalności można było zastosować tabelę,
- na str. 61 w podpunkcie 3.2.3. Autor używa sformułowania „*Na dzień przygotowywania tekstu najbardziej aktualne dane pochodzą z lat 2017–2018.*” nie podając nigdzie tego dnia.

W drugim rozdziale pracy Autor scharakteryzował umowę wiatykalną w prawie amerykańskim. Zawarł w nim analizę orzecznictwa istotnego ze względu na jego prawotwórczy charakter i dotyczącą możliwości zawierania takich kontraktów. Analiza obejmuje wymóg istnienia interesu ubezpieczeniowego oraz zagadnienie kwalifikacji polisy ubezpieczenia na życie w kategorii „przedmiotu” występującego w obrocie cywilnoprawnym. Zaprezentowano definicje kontraktów wiatykalnych i life settlement obowiązujące w poszczególnych stanach wraz z określonymi wyłączeniami. Dalsze uwagi odnoszą się do przypadków nadużyć na rynku wtórnym. Ponadto Autor opisał przesłanki traktowania kontraktów wiatykalnych w kategorii papierów wartościowych. Na końcu scharakteryzował zakres kompetencji i wymogi licencyjne przewidziane w prawie stanowym dla pośredników działających na wtórnym rynku ubezpieczeń na życie (brokerów) oraz zasygnalizował alternatywne względem umów wiatykalnych

rozwiązania. Do tego rozdziału trudno mieć uwagi. Potwierdza on doskonałą wiedzę teoretyczną Autora w zakresie trudnych zagadnień dotyczących umowy wiatykalnej w prawie amerykańskim oraz umiejętność krytycznej analizy przedmiotu.

W rozdziale trzecim pracy Autor przeprowadza analizę zagrożeń wynikających z prowadzenia działalności na rynku wtórnym. Takie zagrożenia ujmowane są w piśmiennictwie w kategorii ryzyka. Stąd też konieczne było dokonanie rozgraniczenia ryzyka ubezpieczeniowego od ryzyka występującego na wtórnym rynku ubezpieczeń na życie. W odniesieniu do nabywców poszczególne rodzaje ryzyka zostały ujęte w zbiorczą i charakterystyczną kategorię ryzyka wiatykalnego (m.in. ryzyko wynikające z konieczności oszacowania spodziewanej długości życia ubezpieczonego czy właściwą kalkulację kwoty oferowanej w zamian za nabycie praw do ubezpieczenia na życie). Następnie zidentyfikowane zostały zagrożenia składające się na ryzyko podejmowane przez zbywców, jak również wskazano potencjalny wpływ rynku wtórnego na ryzyko ubezpieczycieli.

Pewne uwagi lub zastrzeżenia mogą budzić m.in. następujące kwestie:

- w punkcie I rozdziału Autor prowadząc rozważania na temat „ryzyka ubezpieczeniowego, ryzyka zakładu ubezpieczeń oraz ryzyka na wtórnym rynku ubezpieczeń na życie”, w zasadzie nie wykorzystuje zagranicznej literatury przedmiotu, np. amerykańskiej,
- na str. 122 Autor stwierdza: *„Zawarcie umowy na rynku wtórnym prowadzi wyłącznie do zmiany podmiotu uprawnionego do otrzymania sumy ubezpieczenia, a nie do samego transferu ryzyka ubezpieczeniowego (tj. śmierci ubezpieczonego) na inny podmiot, gdyż taki transfer miał miejsce w następstwie zawarcia umowy ubezpieczenia.”* – Autor używając terminu „transfer ryzyka ubezpieczeniowego” miał na myśli transfer skutków ryzyka?
- Autor pisząc na str. 124 *„Wykazuje ono ponadto pewne podobieństwo do podziału ryzyka w działalności ubezpieczeniowej, a precyzyjniej do ryzyka ponoszonego przez zakład ubezpieczeń. Na to ostatnie składają się: (...)”* powinien także powołać się na Dyrektywę Solvency II, która pierwotnie określiła ten podział, a nie cytowani autorzy,
- na str. 156 Autor używa skrótu HIPAA bez jego wyjaśnienia w Wykazie skrótów.

Rozdział ten potwierdza doskonałą wiedzę Autora, a z prawno-ekonomicznego punktu widzenia za arcydzieło należy uznać rozważania przeprowadzone przez Autora na temat wpływu szoków zewnętrznych (nagle wydłużenie życia długości życia chorych na AIDS w wyniku wynalezienia nowych metod leczenia) na ryzyko nabywcy (s. 126- 132), opisy zjawiska „*post-claim underwriting*” (s. 142-143), czy przypadku *Mutual Benefits Corporation* (MBC) jako piramidy finansowej (s. 159-161), a także członków kolumbijskiego kartelu narkotykowego

nabywających zawarte wcześniej *life settlements* w celu prania pieniędzy pozyskanych z handlu narkotykami (s. 163).

Rozdział czwarty jest poświęcony charakterowi prawnemu umowy ubezpieczenia na życie w prawie polskim, podmiotów stosunku prawnego ubezpieczenia czy postrzegania przez doktrynę charakteru prawa do oznaczenia uposażonego. W tej części opisane zostały ponadto zagadnienia dotyczące interesu ubezpieczeniowego z perspektywy ubezpieczającego, ubezpieczonego i uposażonego. Istotne są wnioski sformułowane w tym względzie w kontekście ubezpieczenia na cudzy rachunek jako odmiennego konstrukcyjnie od ubezpieczenia cudzego życia w prawie amerykańskim. Na koniec Autor zaprezentował poglądy odnośnie do relacji sumy ubezpieczenia do spadku i opisał związane z tym konsekwencje. W ramach rozważań sygnalizowano możliwy wpływ niektórych instytucji na sytuację nabywcy na rynku wtórnym (np. w razie umyślnego przyczynienia się uposażonego do śmierci ubezpieczonego).

Pewne uwagi lub zastrzeżenia mogą budzić następujące kwestie:

- w punkcie 1 rozdziału na str. 171 Autor prowadząc rozważania na temat „klasyfikacji ubezpieczeń na życie” pomija historyczno-regulacyjne tło klasyfikacji, nie odnosząc się chociażby w skrócie do Dyrektyw EWG/UE (Solvency I i II), czy dokumentów OECD;
- na str. 205 Autor stwierdza: *„Adresatem oświadczenia, jak wynika z art. 829 § 2 k.c. jest strona wskazana w umowie, czyli ubezpieczający lub ubezpieczony, natomiast jego treść ma obejmować wysokość sumy ubezpieczenia.”* – czy ubezpieczony jest stroną umowy ubezpieczenia?
- na str. 210 Autor stwierdza: *„Doręczenie skorowidzu (OWU) ubezpieczonemu przez ubezpieczającego, któremu zakład ubezpieczeń najpierw musiał doręczyć lub udostępnić OWU zgodnie z dyspozycją art. 384 k.c., jest niezależne od uprawnień ubezpieczającego wynikających z przepisu art. 808 § 4 k.c.”* – powinno być *„jest niezależne od uprawnień ubezpieczonego wynikających z przepisu art. 808 § 4 k.c.”*.
- na str. 234 Autor stwierdza: *„W rezultacie zastosowania nie znajdują zasady, w myśl których prawa i obowiązki zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób (art. 922 § 1 k.c.) jak również, że nie należą do spadku prawa, które z chwilą śmierci zmarłego przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (art. 922 § 1 k.c.).”* - powinno być *„jak również, że nie należą do spadku prawa, które z chwilą śmierci zmarłego przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami (art. 922 § 2 k.c.).”*

Rozdział ten potwierdza nie tylko doskonałą **wiedzę teoretyczną** Autora w **dyscyplinie nauk prawnych**, ale także **umiejętność krytycznej analizy** przedmiotu. Za ciekawe należy uznać za proponowanie przez Autora podziału umów ubezpieczenia w kontekście nabycia praw na „*umowy ubezpieczenia na całe życie, gdzie można dokładnie określić sumę świadczenia, ale niewiadoma jest długość życia ubezpieczonego*” oraz na „*umowy ubezpieczenia na życie i dożycie, w których znany jest najpóźniejszy moment uzyskania świadczenia lecz może wystąpić mniejsza dokładność na gruncie prognoz wysokości świadczenia*”.

Rozdział piąty jest poświęcony próbie budowy modelu umowy wiatykalnej w ramach polskich uwarunkowań prawnych. Instytucje występujące w Polsce różnią się od tych wykorzystywanych w Stanach Zjednoczonych. Istotny element rozważań stanowi wyczerpujący opis instytucji prawnych (przelewu wierzytelności, umowy ubezpieczenia na życie na okaziciela, umowy przejścia długu) z perspektywy umów wiatykalnych. Następnie Autor poddał analizie umowy wiatykalne z perspektywy zasady swobody kontraktowej, w tym zwłaszcza przesłanek delimitujących taką swobodę. Kolejna część zawiera ustalenia w kwestii charakteru prawnego umowy wiatykalnej oraz dwa preferowane ujęcia takiego kontraktu. Na końcu zamieszczono uwagi odnośnie do podatkowych konsekwencji zawarcia umowy wiatykalnej jak również ocenę możliwości pośredniczenia w zawieraniu takich umów przez dystrybutorów ubezpieczeń.

Rozdział piąty jest kluczowy i najważniejszy w rozprawie. Jest niewątpliwie doskonałą, autorską próbą realizacji postawionych we Wprowadzeniu celów badawczych pracy. Autor daje popis umiejętności krytycznej analizy w oparciu o przeprowadzoną kwerendę literatury przedmiotu. Za bardzo ciekawe należy uznać przeprowadzone przez Autora rozważania dotyczące oceny umów wiatykalnych z perspektywy „zasady współzycia społecznego” (s. 292-300), przedstawione propozycje modeli umów wiatykalnych (s. 324-329), rozważania dotyczące podatku dochodowego w zakresie sum z ubezpieczenia na życie (s. 332-333), czy roli pośrednictwa na rynku wtórnym, ze szczególnym uwzględnieniem dyskusji na temat lojalności agenta w stosunku do ubezpieczyciela (s. 335) oraz problematyki wynagrodzenia pośredników na rynku wtórnym (s. 336-337).

Rozdział szósty stanowi odpowiednik rozdziału trzeciego uwzględniający jednak polskie uwarunkowania normatywne. Obejmuje on analizę tych rodzajów zagrożeń dla nabywców oraz zbywców, które nie cechują się uniwersalnością i, których ostateczna treść zależy od regulacji prawnej. W części tej zawarto również identyfikację oraz ocenę potencjalnych zagrożeń wynikających z faktu nowości umów wiatykalnych i zjawisk pokrewnych w Polsce. Pomimo

mocno dyskusyjnej tezy Autora „...o braku jakiegokolwiek oddziaływania i to bez względu na skalę zjawiska.” (s. 368), rozdział ten można uznać za ciekawy. Punkt trzeci dotyczący wpływu wtórnego rynku ubezpieczeń na życie na ryzyko ubezpieczyciela jest jednak zbyt pobieżny i może budzić pewien niedosyt. Ponadto ewentualne wzbogacenie treści tego rozdziału o możliwości związane z rozwojem rynku umów wiatykalnych byłoby niezmiernie ciekawe. Ze względu na, i tak już znaczną, objętość pracy może jednak stanowić punkt do prowadzenia dalszych badań przez Autora.

W **Zakończeniu** Autor ustosunkował się do celów badawczych pracy oraz przedstawił dwie grupy wniosków. W toku przeprowadzonych badań stwierdził, że: „*Pierwsza grupa dotyczy całokształtu zjawiska wtórnego rynku ubezpieczeń na życie w tym jego najważniejszych elementów – umów wiatykalnych i life settlement.*” Jednocześnie „*Przełamana zostaje zasada, zgodnie z którą ubezpieczający (ubezpieczony) nie odnosi żadnej korzyści materialnej z faktu ubezpieczenia własnego życia. Przedmiotowe umowy bezsprzecznie wpisują się w obręb nowoczesnych instrumentów umożliwiających pozyskanie środków finansowych czy też próby rozszerzania katalogu dóbr nadających się do komercjalizacji.*” (...), „*Druga grupa wniosków dotyczy prawa polskiego.*”

Podsumowując przeprowadzone przez Autora badania umożliwiły realizację postawionych we wstępie pracy celów i stwierdzenie, iż jego „... zdaniem zawarcie kontraktu wiatykalnego (*life settlement*) jest dopuszczalne na gruncie rodzimego porządku prawnego. Trudność wiąże się natomiast z samą konstrukcją takiej umowy z perspektywy zabezpieczenia interesów nabywcy, a w konsekwencji z pewnością obrotu.”

Praca napisana jest, mimo bardzo skomplikowanej i specjalistycznej materii, przystępnym językiem. Przypisy są sporządzone prawidłowo. Strona edytorska rozprawy nie budzi poważniejszych zastrzeżeń. Zanotowano jednak dużo błędów stylistycznych i literowych, w szczególności w terminie „wiatykalny”, które należałoby poprawić przy ewentualnym wydaniu drukiem rozprawy. Wskazane uwagi i nieliczne zastrzeżenia nie mają jednak wpływu na pozytywną ocenę dysertacji i częściowo mają charakter dyskusyjny. W konkluzji stwierdzam, że oceniając tok postępowania badawczego, stopień realizacji założonego celu badawczego przez Autora posiada On **bardzo dobre umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.**

7. Ocena końcowa

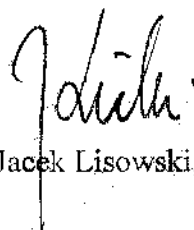
Szczegółowa analiza treści rozprawy doktorskiej mgra Michała Marszelewskiego pozwala stwierdzić, że:

- temat rozprawy oraz problem badawczy są interesujące i charakteryzują się ciekawymi walorami poznawczymi,
- rozprawa dotyczy ważnego oraz aktualnego problemu naukowego i praktycznego,
- struktura pracy i jej układ są kompletne, logiczne oraz zgodne z przyjętą metodyką realizowanych zadań,
- Autor wykazał się świetną znajomością polskojęzycznej i obcojęzycznej literatury przedmiotu,
- w rozprawie wykorzystano właściwe do rozwiązania postawionego problemu naukowego metody badawcze,
- Autor w odpowiednim stopniu zrealizował cel rozprawy,
- Autor wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie nauk prawnych,
- Autor wykazał się umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Rozprawa ma wiele atutów, w szczególności autorskie, międzynarodowe i interdyscyplinarne badania, które umożliwiają stwierdzenie, że **stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego.**

Uwzględniając powyższe uznaję, że ocena ogólna przedmiotowej rozprawy doktorskiej mgra Michała Marszelewskiego jest bardzo pozytywna. Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgra Michała Marszelewskiego spełnia wymagania stawiane tego typu pracom, tj. zgodnie z postanowieniami art. 13.1. ustawy z dnia 14.03.2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym (...). W związku z tym wnoszę o dopuszczenie mgra Michała Marszelewskiego do publicznej obrony.

Jednocześnie biorąc pod uwagę bardzo wysoki poziom merytoryczny rozprawy wnoszę o jej wyróżnienie.

dr hab. Jacek Lisowski, prof. UEP